

Viite:

Oikeusministeriön lausuntopyyntö 20.1.2023, VN/17577/2022

Asia:

Selvitys tuomioistuimien ulkopuolisen riidanratkaisun ja sovittelun kehittämiseksi

Hallitusohjelmassa yhdeksi oikeusvaltion kehittämistavoitteista on asetettu toimivat oikeusprosessit ja oikeusturva. Ohjelman mukaan sovittelun käyttöä vahvistetaan oikeudenkäyntien määrän vähentämiseksi.

Selvitys käsittelee sovittelun käytön vahvistamista ja tuomioistuimen ulkopuolisten riidanratkaisumenettelyjen kehittämistä erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten välisten riitojen ratkaisussa. Selvityksessä on kuvattu nykyisin käytössä olevia sovittelumenettelyjä ja niiden soveltuvuutta pienten ja keskisuurten yritysten riitojen ratkaisuun. Selvityksessä on todettu, että pienten ja keskisuurten yritysten käytössä on jo nykyisin useampia tuomioistuimen ulkopuolisia sovittelu- ja riidanratkaisumenetelmiä, mutta niiden käyttöaste on kuitenkin matala johtuen tiedon puutteesta, kustannusesteistä ja institutionaalisen sovittelijajärjestelmän puuttumisesta. Selvityksessä on tunnistettu, että alioikeuksissa on tarpeettomasti vireillä useita riita-asioita, jotka voitaisiin sovittaa jo aikaisemmassa vaiheessa. Selvityksessä ehdotetaan tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelijainstituution luomista. Lisäksi selvityksessä ehdotetaan, että oikeudenkäymiskaaren uudistamisen yhteydessä selvitettäisiin mahdollisuutta pakollisen sovitteluistunnon käyttöönotolle dispositiivisissa riita-asioissa.

Esitän lausuntopalvelussa esitettyihin kysymyksiin lausuntonani seuraavaa.

1. Mitkä ovat pienten ja keskisuurten yritysten merkittävimmät esteet sovittelumenettelyjen käytölle riidanratkaisussa?

Selvityksessä kohdassa 3.1 on tunnistettu merkittäväksi esteeksi sovittelumenettelyjen käytölle tiedon puuttuminen ja kulttuuri-ilmapiiiri. Sovittelumenettelyjä ei käytetä, jos yrityksiä edustavilla asiamiehillä ja etenkin yritysten edustajilla ei ole riittävää tietoa sovittelun mahdollisuuksista. Yhdyn selvityksessä esitettyyn näkemykseen, että asianajajien, muiden oikeudellisten avustajien ja erityisesti yritysten tietoisuutta vaihtoehtoisen riidanratkaisun keinoista olisi hyvä lisätä sovittelukulttuurin edistämiseksi.

Lisäksi osa nykysääntelyyn perustuvista tuomioistuimen ulkopuolisista sovittelumenettelyistä on kalliita ja voi siten muodostaa kustannusesteen etenkin pienille yrityksille. Selvityksen kohdassa 5.2 on pohdittu kustannusesteiden poistamisen keinoina muun ohella oikeusturvavakuutuksien ja oikeusapujärjestelmän kehittämistä sovittelumyönteisimmiksi. Oikeusturvavakuutusten ehdot voivat yksittäistapauksessa olla merkittäviäkin esteitä sovitteluperusteiselle ratkaisulle.

2. Tulisiko riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyä kehittää sovittelumenettelyjen nykyistä suuremman hyödyntämisen suuntaan? Jos, niin millä tavalla?

Tuomioistuin voi ja sen pitääkin jo nykyisen lainsäädäntömme mukaan edistää oikeudenkäynnin osapuolten sovinnollisuutta. Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 26 §:n mukaan asiassa, jossa sovinto on sallittu, tuomioistuimen on pyrittävä saamaan asianosaiset sopimaan asia. Katsoessaan sen sovinnon edistämiseksi aiheelliseksi tuomioistuin voi, huomioon ottaen asianosaisten tahdon, asian laadun ja muut seikat, myös tehdä asianosaisille ehdotuksensa asian sovinnolliseksi ratkaisuksi. Edelleen 27 §:n mukaan valmistelussa voidaan vahvistaa sovinto. Selvityksessä kuitenkin hyvin tuodaan esille, että sovinto olisi järkevää prosessiekonomisesta näkökulmasta saada aikaan jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Lisäksi varsinaisesta tuomioistuinsovittelusta säädetään laissa riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa (394/2011). Lakia sovelletaan paitsi riita-asioiden sovitteluun tuomioistuimessa, mutta siinä säädetään myös tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa tehdyn sovinnon vahvistamisesta täytäntöönpanokelpoiseksi.

3. Pitäisikö alustavaan sovitteluistuntoon osallistumisesta säätää laissa?

Toimiva ja tehokas sovittelumenettely perustuu kaikkien osapuolten vapaaehtoisuuteen. Tämän vuoksi suhtaudun jossain määrin varauksella selvityksen kohdassa 5.3 pakollisesta

sovitteluistunnosta esitettyyn. Kuitenkin Norjan sääntelyä ja kokemuksia sen soveltamisesta olisi perusteltua selvittää Suomessakin tarkemmin varteenotettavana vaihtoehtona. Norjassahan riita-asian käsittelyn alkuvaiheessa on prosessinedellytystä muistuttavana seikkana selvitys siitä, että riitaa on yritetty ratkaista sovittelun keinoin.

4. Näettekö tarvetta kehittää tuomioistuinsovittelua koskevaa lainsäädäntöä ja millä tavalla, jotta siitä tulisi nykyistä toimivampi vaihtoehto pienten ja keskisuurten yritysten riidanratkaisuun?

Katson, että voimassa oleva lainsäädäntömme on jo varsin sovittelumyönteinen. Eri asia on, kuinka laajasti tuomioistuinsovittelua tosiasiaassa käytetään. Selvityksen kohdassa 2.3.7 on todettu, että käräjäoikeuksissa on eroja tuomareiden sovitteluosaamisessa ja -kokemuksessa. Osassa käräjäoikeuksia työskentelee pitkän sovittelukokemuksen omaavia tuomareita, kun taas osassa käräjäoikeuksista menettely on jäänyt vähäiselle käytölle eikä osaajakuntaa ole syntynyt. Voisikin olla hyvä lisätä myös tuomareiden sovittelutietoisuutta ja -koulutusta, mikä osaltaan kannustaisi laajempaan tuomioistuinsovittelun käyttöön ja sovittelukulttuurin kehittymiseen.

Kiinnitän lisäksi huomiota siihen, että oikeudenkäymiskaareen on harkinnassa useita oikeudenkäyntien kestoon ja kuluihin vaikuttavia yksittäisiä uudistuksia kuten ns. pienriitamenettely. On tärkeää, että yksittäisten uudistusten ohella riita-asiaain oikeudenkäyntiä tarkastellaan kokonaisuutena.

5. Pitäisikö Suomeen luoda selvityksessä esitetty tuomioistuimen ulkopuolinen institutionaalinen sovittelumenettely? Jos, niin millainen?

Selvityksessä on esitelty useita jo nykyisin käytössä olevia tuomioistuimen ulkopuolisia sovittelu- ja riidanratkaisumenettelyjä. Selvityksen perusteella voi katsoa, ettei ongelmana ole niinkään se, ettei vaihtoehtoisia sovittelu- ja riidanratkaisumenettelyjä ole, vaan kuten todettu, etenkin tiedon puuttuminen näistä menettelyistä.

6. Näettekö tarvetta sille, että pienten ja keskisuurten yritysten välisiä riitoja voitaisiin käsitellä jossakin ratkaisusuosituksia antavassa lautakunnassa kuten kuluttajariitalautakunnassa?

En näe estettä sille, että pienten ja keskisuurten yritysten riitoja käsiteltäisiin lautakuntamenettelyssä. Olen aiemmin antamassani lausunnossa koskien oikeudenkäyntikuluja riita-asioissa (OKV/1342/21/2021) katsonut, että vaihtoehtoisen riidanratkaisun kehittäminen on hyödyllistä, mutta se edellyttää, että vaihtoehtoiset menettelyt ovat riittävän tasapuolisia ja lisäksi, että niiden käsittelyaika ei eri syistä johtuen veny

kohtuuttoman pitkäksi. Esimerkiksi juuri kuluttajariitalautakunta on kampaillut ruuhkautumiseen liittyvien ongelmien kanssa.

7. Muita kommentteja selvityksestä?

Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen näkökulmasta tuon vielä esille, että olen aiemminkin kiinnittänyt huomiota siihen, että laajojen riita-asioiden oikeudenkäyntien kesto samoin kuin riita-asioiden oikeudenkäyntien kuluriski ovat oikeuden saatavuuteen ja siten myös oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumiseen liittyvä ongelma (katso esim. yllä mainittu lausunto OKV/1342/21/2021). Tämän vuoksi pidän vaihtoehtoisen riidanratkaisun ja sovittelumenettelyjen kehittämistä tarpeellisena.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Oikeuskansleri

Tuomas Pöysti

Oikeuskanslerinsihteeri

Pia Tulkki-Ansinn